

Ver voor de muziek uit

Hij geldt met recht als een van de innovators, die vroeg het belang van duurzame stedelijke ontwikkeling heeft ingezien. Vanaf eind jaren tachtig, toen in Nederland dubo langzaam maar zeker terrein veroverde, pleitte stedenbouwkundige Martin Dubbeling in verschillende publicaties al voor een aanpak op een hoger schaalniveau. Twintig jaar verder lijkt dat pleidooi eindelijk gehoor te vinden. Dubbeling blikt op verzoek van Building Business terug en vooruit.

door **Kees de Graaf**

Het gesprek met Martin Dubbeling, in het dagelijks leven werkzaam als stedenbouwkundige bij bureau SAB in Arnhem, vindt plaats in zijn woning aan de Vaart in Assen. Een oude, kaarsrechte stedenbouwkundige structuur, die recent met succes nieuw leven is ingeblazen door de gemeente Assen, die de nodige dammen uit de vaart liet verwijderen en zo het centrum van Assen weer bereikbaar maakte voor de pleziervaart. De fraaie oude panden langs de Vaart komen ineens ook een stuk beter uit, nu hier weer gevaren en aangelegd wordt. Misschien wel een typisch voorbeeld van hoe een 'verduurzaming' van de bestaande stad kan bijdragen aan het leefklimaat ter plekke.

Dubbelings eigen woning aan de Vaart ademt evenzeer duurzaamheid; het beste is dat voelbaar in de aanbouw, de serre, waarvan het dak bekleed is met zonnepanelen die in het glas zijn verwerkt. De zonnepanelen wekken niet alleen elektriciteit op, maar doen ook dienst als zonwering. Onder het huis, in de kruipruimte, ligt bovendien een grote zak met vijf kuub inhoud die het regenwater opvangt en gebruikt voor verschillende watervragende functies in huis. Het zijn voor tekenen die erop duiden dat we te maken hebben met iemand die ideeën en visioenen in de praktijk wil brengen, niet alleen op woningniveau, maar ook het schaalniveau van woonwijken, stadsdelen en steden.

Je bent al vroeg, heel vroeg zelfs: eind jaren tachtig reeds, gestart met acties en projecten die het belang van duurzame stedelijke ontwikkeling onder de aandacht bij beleidsmakers probeerden te brengen. Waardoor ben je destijds geïnspireerd?

"In mijn opleiding tot stedenbouwkundige heb ik de groeiende aandacht voor duurzaamheid meegemaakt. Ik had in Delft les van een aantal gedreven docenten, zoals Kees Duivesteyn, Sybrand Tjallingii en Taeke de Jong, die op dat vlak aan het pionieren waren. Verder heb ik tijdens mijn studie deelgenomen aan internationale studieprojecten, waaronder Energy Planning and the Environment op de International Summer School van de Universiteit van Oslo. Ik heb me in Oslo samen met andere studenten een zomer lang kunnen verdiepen in de wereld van de energiewinning, energie-infrastructuur en alles daaromheen. Ik heb toen gezien welke invloed de oliewinning had op de Noorse economie en de Noorse samenleving. Noorwegen investeerde niet alleen een aanzienlijk deel van de inkomsten uit de winning van olie

in het aanleggen van enorme stuwmeren en waterkrachtcentrales in de bergen, maar ook in zeer energiezuinige kantoren, scholen en woningen, iets wat destijds in Nederland nog maar in de kinderschoenen stond. Wat mij tot op de dag van vandaag is bijgebleven is het besef hoe kwetsbaar onze economie en onze samenleving is van de afhankelijkheid en de eenvoudige en bijna vanzelfsprekende beschikbaarheid van energie. Ondanks de enorme olievoorraden heeft Noorwegen voortdurend en volop geïnvesteerd in de kleinschalige winning van energie uit duurzame bronnen, zoals windenergie, zonne-energie, biomassa, bodemenergie en warmtepompen. In Nederland komt dit – verhoudingsgewijs – eigenlijk nu pas een klein beetje van de grond. Onze gasvoorraden raken op, het klimaat dreigt te veranderen en we moeten echt wat gaan doen om de uitstoot van CO₂ terug te dringen. Gelukkig hebben veel steden en regio's in Nederland afspraken gemaakt om in 2020 of 2030 een volledig duurzame energiehuishouding te hebben. Dit is een enorme opgave met een buitengewoon sterke ruimtelijke component."

Geen energiezuinige woningen, maar nadenken over woonwijken die duurzame energie produceren

Hoe verklaar je dat juist de stedenbouwkundigen inzagen dat er meer was dan het bouwen van energiezuinige woningen en het aanleggen van windmolenparken?

"Wij zijn getraind om naar de toekomst te kijken, nog verder dan een architect in de regel doet. En we zijn gewend om zaken op een hoger schaalniveau te analyseren, dat helpt ook. Ik ben alweer twintig jaar actief lid van de BNSP|NVTL Werkgroep Duurzame Stedelijke

Foto: Arnold Baron

Martin Dubbeling

Ontwikkeling. In deze werkgroep werken planologen, landschaps-architecten en stedenbouwkundigen samen aan duurzaamheid binnen ons vakgebied. Zo is de werkgroep vijftien jaar geleden door het ministerie van VROM uitgenodigd, om mee te denken over het Tweede Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen. Wij riepen daar dingen die nú pas worden opgepakt. Onze boodschap werd niet helemaal begrepen. In onze benadering ging het over stadsconcepten, zoals de compacte stad, en over duurzame bedrijventerreinen, robuuste stadsplattengronden, hoogwaardig openbaar vervoer en dat je in een binnenstadsmilieu op een heel andere manier met duurzaamheid om zou moeten gaan dan in de uitbreidingswijken. Onze concepten en ideeën kun je niet langs een scorelijst leggen, zoals dat bij woningen wel kon. Het was bovenal de tijd van een heel andere benadering en een ander schaalniveau. Duurzaamheid ging toen niet veel verder dan het mantra van energiezuinig bouwen van gebouwen, met duurzaam geproduceerde bouwmaterialen en een gezond binnenklimaat.”

Hoe breed is het debat over duurzaamheid anno 2009?

“Ik vind dat de aandacht voor duurzaamheid erg versmald is. Het gaat vooral over een heel lage EPC van gebouwen, terwijl daar wellicht het probleem niet meer ligt. Opdrachtgevers worden min of meer gedwongen om relatief veel te investeren in systemen op het gebied van ruimteverwarming die een beperkte energiewinst opleveren. Huishoudens gebruiken inmiddels veel meer energie door consumptief gebruik en door een nog steeds toenemende automobilititeit. Kijk wat een gemiddeld huishouden heeft staan aan energieslurpende keukenapparatuur, grote tv's, computers, airconditioning en zelfs terrasverwarming. Ik begrijp de aandacht voor energie wel; per slot van rekening is dat de moeder aller problemen. Maar ik denk dat met een andere benadering een veelvoud aan milieuwinst valt te behalen. Zo moeten we af van het idee van het maken van energiezuinige woningen en veel meer gaan nadenken over woonwijken en stadsdelen die duurzame energie produceren.”

Zijn we daar al niet veel te laat mee?

“Kijkend naar de explosieve toename van de automobilititeit lijkt dat een gerechtvaardigde conclusie. We hadden al veel eerder veel meer in het verbeteren van bestaande en in de aanleg van nieuwe railsystemen moeten stoppen; andere landen zijn daar al veel verder mee. Het genoemde Tweede Plan van Aanpak Duurzaam Bouwen kwam tegelijkertijd uit met de Vinex en beide zetten in op de aanleg van hoogwaardig openbaar vervoer naar de nieuwe woongebieden. We weten allemaal hoe het daarmee is afgelopen. Anderzijds, twee thema's zijn in de afgelopen tien jaar heel succesvol geweest en dat zijn de thema's water en natuur. Op dat vlak is echt heel erg veel bereikt. Dat zit bij iedereen tussen de oren. Nu moet dat nog gebeuren voor de thema's energie en mobiliteit en vooral met het idee dat je op het schaalniveau van de stad, het stadsgewest en de regio nog buitengewoon veel kan bereiken.”

De reactie en het 'smalle' beleid van VROM hebben jullie niet weerhouden om zelf door te gaan op de ingeslagen 'brede' weg.

“Klopt. We hebben bijvoorbeeld in 1999 sterke invloed uitgeoefend op het Nationaal Pakket Duurzame Stedenbouw. Als vervolg hierop hebben we in 2005 het *Voorbeeldenboek Duurzame Stedenbouw* uitgebracht, dat in september in een geactualiseerde versie moet verschijnen. Daarin laten we met name zien waar volgens ons de opgave ligt: de herstructurering en verduurzaming van bestaande stedelijke gebieden. Er is een paradigma shift nodig om te komen tot nieuwe ideeën voor onze steden. We moeten af van het idee dat stedenbouw een optelsom is van woningen en functies. Het gaat om complete concepten, inclusief de infrastructuur voor energie, water en communicatie. Maar ook met een visie op hoe de samenleving zich de komende tijd gaat ontwikkelen. Dat zal ook betekenen dat we anders met onze energievoorziening moeten omgaan: minder overgeleverd aan de grote energiebedrijven en veel meer lokaal opgewekt. Allerlei vaste principes – Waarom moet ik bijvoorbeeld een vaste huisaansluiting voor gas >>

en elektra? Waarom moet er zo'n enorme overgedimensioneerde rioolbuis in de straat liggen? – moeten dan ter discussie worden gesteld. Als je dat niet wilt doen, komt een echte duurzame stedenbouw niet binnen bereik.”

Zijn jullie tussen 2005 en nu scherper geworden in jullie analyse van waar de schoen precies wringt?

“Het centrale essay in het *Voorbeeldenboek* hebben we stevig door de machine gehaald en aangevuld met voortschrijdend inzicht. Het behandelt nu een breed en robuust scala aan thema's die van belang zijn om duurzame steden te creëren: intensief ruimtegebruik, bewonersparticipatie, het stimuleren van de lokale economie. Maar ook zaken als identiteit en het zorgvuldig uitvoeren van cultuurhistorische analyses om daarop greep te krijgen. Aangevuld met de zes projecten die letterlijk en figuurlijk een dwarsdoorsnede van ontwikkelend en ontwerpend Nederland bieden, is een mooi geheel ontstaan. Het leuke is dat het nieuwe essay geschreven is door de jonge en aanstormende stedenbouwkundigen, planologen en landschapsarchitecten van onze werkgroep. Zij bekijken deze materie met een veel radicalere insteek.”

Nog even terug naar het thema CO₂: jij organiseert met de internationale vereniging van stedenbouwkundigen, ISOCARP, dit najaar het congres Low Carbon Cities. Is dit wel een interessante benadering?

“Ja zeker, mits je duidelijk bent waar het over gaat. Veel steden in Nederland roepen nu dat ze in 2020 of 2030 CO₂-neutraal willen zijn. Bij nadere lezing blijkt dan dat alleen alle gemeentelijke gebouwen klimaatneutraal moeten zijn. Maar dat is dus wat anders dan een CO₂-neutrale stad. Juist bij dit soort ongrijpbare begrippen – weet jij hoe groot een kilo CO₂ is, trouwens? – moet je het proberen zo concreet mogelijk te maken. Gaat het over gebouwen, over transport, over de energievoorziening? Wat duidelijk is, is dat het gaat om complete con-

cepten op een hoger schaalniveau en over vernieuwing van de energie-infrastructuur. We moeten af van kolencentrales in Delfzijl en we moeten meer naar zogenaamde ‘smart grids’ in combinatie met lokale opwekking van duurzame energie.”

In hoeverre kan de huidige crisis helpen om jullie pleidooi voor duurzame stedelijke ontwikkeling kracht bij te zetten?

“Ik hoop dat men deze tijd gaat gebruiken om werkelijk na te denken waar het met dit land heen moet. Over de vraag bijvoorbeeld of het nu echt wel zinvol is om op het laagste punt van Nederland te gaan bouwen. En over de vraag wat er gaat gebeuren met dit land als straks die

Op het schaalniveau van de stad of de regio kan nog veel aan duurzaamheid worden bereikt

gasbel echt een keer op is. Want die tijd komt er aan. Bij de wateropgave is dat wel gelukt, om momentum en urgentie te organiseren. De ambities worden daar ook ondersteund met adequate instrumenten, zoals de Watertoets. Het zou mooi zijn als we dat ook voor de toekomstige ontwikkeling van onze steden kunnen bereiken.” ◀◀